

Alicja Szubartowska – dr teologii i historii sztuki, jest autorką publikacji z zakresu teologii, pedagogiki i historii sztuki. Wydała książki: *Kulturowy wymiar katechezy* (1997) i *Kaplica Matki Bożej Różańcowej w Kraśniku* (2015, 2017) oraz liczne artykuły dotyczące katechezy i historii sztuki. Od 24 lat katechizuje z Zespole Szkół Nr 2 im. Mikołaja Reja w Kraśniku.

Maria Wagner – doktorantka nauk teologicznych na Wydziale Teologicznym UO, zainteresowania: katecheza młodzieży, uwarunkowania współczesnej katechezy, przygotowanie do małżeństwa w katechezie.

Ks. Radosław Chałupniak – prof. dr hab. nauk teologicznych w zakresie katechetyki, Dziekan Wydziału Teologicznego UO, rzeczoznawca ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych, członek EEC (Europejskiej Ekipy Katechetycznej) i Eu-FRES (Europejskie Forum ds. Szkolnej Lekcji Religii).

ks. Grzegorz Opiela

Duszpasterstwo sakramentalne osób niepełnosprawnych w parafii

Kościół, naśladując Jezusa Chrystusa, nieustannie w ciągu swojej wielowiekowej tradycji percypuje potrzebę służenia chorym, cierpiącym i niepełnosprawnym. Troska o najbardziej potrzebujących stanowi integralną część jego posłannictwa¹. Urząd Nauczycielski Kościoła podkreśla, że „w pełnym miłości i wspaniałomyślnym przyjęciu każdego życia ludzkiego, a nade wszystko jeśli jest ono słabe i chore, realizuje się podstawowy wymiar jego misji”². Jak czytamy w liście apostołskim Jana Pawła II „*Salvifici doloris*”: „Kościół, który wyrasta z tajemnicy odkupienia w Krzyżu Chrystusa, winien w szczególny sposób szukać spotkania z człowiekiem na drodze jego cierpienia – «niepełnosprawności».

W relacji takiej człowiek staje się «drogą Kościoła»³, a jest to jedna z najważniejszych dróg⁴. Zatem osoba niepełnosprawna jest także drogą Kościoła, bo idzie ścieżką samego Chrystusa, miłosiernego Samarytanina, który „nie mija go”, ale „wzrusza się głęboko, podchodzi do niego, opatruje mu rany (...) i pielęgnuje go” (Łk 10,32-34).

Szczególne zadanie troski o osoby niepełnosprawne spoczywa na duszpasterzach i katechetach. Ich misją jest intensyfikacja życia religijnego i duchowego swoich podopiecznych. To oni jako pierwsi są wezwani, by głosić orędzie zbawienia i ukazywać osobę Jezusa Chrystusa wszystkim ludziom, zwłaszcza chorym, opuszczonym i potrzebującym. Kompleksowe

¹ Por. Jan Paweł II, *Dolentium hominum*, nr 1.

² Jan Paweł II, *Christifideles laici*, nr 38.

³ Por. Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, nr 14.

⁴ Jan Paweł II, *Salvifici doloris*, nr 3.

duszpasterstwo ma ukazywać, że osoby niepełnosprawne są obdarzone niezwykłym powołaniem. Stanowią widzialny znak obecności Boga w świecie. Specjalistyczna katecheza i akomodacja duszpasterstwa zwrócona ku niepełnosprawnym mają w nich kształtować właściwe poczucie własnej wartości i otwartości na drugiego człowieka. Wychowują do przekonania, że we wspólnocie chrześcijańskiej mogą oni realizować powszechne powołanie do świętości. Bez względu na bariery i ograniczenia, osoby chore i niepełnosprawne są – jak napisał Ojciec Święty Jan Paweł II w liście apostołskim „Salvifici doloris” – „skarbem Kościoła i umiłowanymi dziećmi Bożymi”⁵.

Duszpasterstwo osób niepełnosprawnych, w które mocno wpisuje się katecheza specjalna przygotowująca do sakramentów jest w dzisiejszych czasach ogromnym wyzwaniem. Owoce tych działań wychowawczych stanowią dotąd niewydobyte pokłady wiedzy i nowego doświadczenia. Tradycyjne apostołstwo ludzi dotkniętych dysfunkcją lub defektem realizuje się poprzez stałe przedsakramentalne spotkania formacyjne, aktywny udział w różnych grupach przygotowujących, a także na katechezie w szkołach integracyjnych bądź specjalnych. Duszpasterstwo sakramentalne osób niepełnosprawnych w parafii jest zatem tematem wieloaspektowym i niezwykle złożonym. Podejmując tę tematykę, należy zawsze skupić się na indywidualnym podejściu do osoby niepełnosprawnej, jak również dokonać wzmożonej refleksji dotyczącej stadium jej obniżonej sprawności intelektualnej, fizycznej bądź obopólnej.

1. Status osób niepełnosprawnych w społeczeństwie i wspólnocie Kościoła

Spółeczeństwo jak również wspólnota Kościoła są naturalnym obszarem spotkania ludzi z Bogiem i między sobą, co czyni ich wspólnotą pielgrzymującą, w której wszyscy, zarówno sprawni jak i niepełnosprawni, uczestniczą w kształtowaniu życia religijnego i zbiorowego. Osoby niepełnosprawne uszlachetniają ludzkość swoimi specyficznymi darami, predyspozycjami i spojrzeniem na dysfunkcję, która odkrywa przed nami bogactwo człowieczeństwa⁶. Podstawowe normy udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i kościelnym określiła w 1981 roku Stolica Apostolska. Wyodróżniono trzy główne zasady: integracji, normalizacji i personalizacji. Zasada integracji eksponuje konieczność dążenia do pełnego uznania osoby niepełnosprawnej za podmiot życia społecznego. Obliguje ona wszystkich ludzi, aby uwzględniając możliwości osób niepełnosprawnych, przyczyniali się do pełniejszego ich uczestnictwa w życiu rodzinnym, zawodowym oraz by miały one pełną możliwość kształcenia i wychowania. Podana wytyczna przez Stolicę Apostolską poprzez jej przestrzeganie umożliwi pełny i podmiotowy udział osób niepełnosprawnych we wszystkich aspektach życia społecznego: w życiu kulturalnym, gospodarczym, politycznym i we wspólnocie religijnej. Wprowadzenie zasady integracji wypiera marginalizację osób niepełnosprawnych, a przez to również ich segregację i izolowanie w różnych wymiarach życia społecznego.

⁵ Tamże, nr 27.

⁶ Zob. R. Maszkowski, *Duszpasterstwo osób niepełnosprawnych w Niemczech. Akcenty, procesy, postulaty*, „Ateneum Kapłańskie” 164 (2015), z. 1 (635), s. 54-56.

Druga zasada – zasada normalizacji zmierza do kompleksowej rehabilitacji osób niepełnosprawnych. Rewalidacja obejmuje nie tylko rehabilitację medyczną: fizyczną i psychiczną, lecz również rehabilitację społeczną, ukierunkowaną na przywrócenie osobie niepełnosprawnej należnego jej miejsca i podmiotowości w życiu społecznym. Ostatnia zasada personalizacji uwypukla godność tych osób. Podkreśla, że osoba niepełnosprawna ma swoje miejsce zawsze w centrum tych wysiłków jako ich cel. Oponuje jednakże traktowaniu osób niepełnosprawnych jako środka bądź okazji do działania dla dobra społeczeństwa. Ponadto demaskuje anonimowość, w jakiej osoby te pozostają w życiu społecznym, a także kolektywizm, którym do niedawna nacechowane były niektóre środowiska.

Powyższe pryncypia, oprócz wielu funkcji w społeczeństwie, mają również zastosowanie w relacji do Kościoła. Osoby niepełnosprawne, jako dzieci Boże ukształtowane na Jego obraz i podobieństwo i wykupione w paschalnym misterium Chrystusa, należą przez chrzest do wspólnoty chrześcijańskiej jako jej pełnoprawni uczestnicy. Ze strony osób upośledzonych integracja w Kościele stanowi szerszy obszar niż działalność charytatywna, niemniej jednak posługa dobroczynna w niej się mieści. Ludzie dotknięci niepełnosprawnością liczą, że wspólnota kościelna przyczyni się, iż poczują się w niej jak „u siebie”. Wielu z nich widzi Kościół jako miejsce, gdzie będą szanowani i chronieni, gdzie zawsze mogą być sobą. Obszar jego działalności

jawi się im jako rzeczywistość, w której rozwijają otrzymane umiejętności i finalizują swój wysiłek sukcesem. Oczekiwania tak postrzeganej przez niepełnosprawnych integracji są równocześnie wyzwaniem dla wspólnoty wierzących. Obowiązkiem chrześcijanina jest całkowita afirmacja ludzi upośledzonych poprzez otworzenie się na ich potrzeby i problemy. W ten sposób pojmowana integracja utrzymuje, że miejsce osób niepełnosprawnych jest w samym centrum Kościoła⁷.

2. Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa osób niepełnosprawnych

Parafia „jest miejscem spotkania posłannictwa całego Kościoła z wiarą jednostek, rodzin i małych grup religijnych. Zatem zadania parafii związane są z jej charakterem jako lokalnej wspólnoty, która łączy element osobistego zaangażowania z formą wspólnoty eklezjalnej. W poszczególnej wspólnotie parafialnej Kościół ukazuje się w sposób konkretny, ponieważ tutaj codzienne życie wiernych spotyka się z realną obecnością Odkupienia”⁸. Dlatego parafia jako wspólnota ludzi wierzących ma szczególne zadanie płynące z Ewangelii, by dla każdego jej członka, a w szczególności dotkniętego niepełnosprawnością, była domem, w którym odnajduje się miłość, akceptację i zrozumienie. W ten sposób poszczególnych członków parafii unifikują wielorakie więzi wynikające z bliskiej obecności. Uczestnictwo w życiu wspólnoty wiernych swoją siłą czerpie ze wspólnych spotkań, doświadczeń

⁷ Por. D. Lipiec, *Duszpasterstwo niepełnosprawnych w parafii...*, s. 108-110.

⁸ R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa*, w: *Teologia pastoralna. T. 2*, red. R. Kamiński, Lublin 2002, s. 31.

życiowych, wspólnego przeżywania trudów i radości życia. Występowanie różnorodnych relacji i więzi pomiędzy poszczególnymi parafianami służy nie tylko lepszemu wzajemnemu poznawaniu się, ale także stwarza optymalne warunki do owocnego budowania wspólnoty parafialnej⁹. Posługa duszpasterska obejmująca działanie całej parafii jako swój priorytet powinna mieć na celu zmniejszanie dystansu, izolacji oraz obaw u osób niepełnosprawnych przed formowaniem relacji interpersonalnych we wspólnocie. Zatem celem nie są wyłącznie pojedyncze „akcje” czy incydentalne pomysły, ale przede wszystkim zbudowanie atmosfery przyjaźni, zaufania, ale także podejmowania codziennego krzyża i celebrowanie zmartwychwstania Pana, który zbawia każdego człowieka¹⁰.

Parafia jest wspólnotą słuchającą i głoszącą słowo Boże, gromadzącą się wokół Stołu Pańskiego oraz realizującą w codziennym życiu Bożą miłość w służbie bliźnim. Te wymiary wspólnotowości parafii są ze sobą wewnętrznie zjednoczone, wzajemnie się przenikają i oddziałują. Zadaniem apostołstwa parafialnego jest w tym względzie włączenie jak największej liczby parafian, w sposób kolegialny, w budowanie parafii jako wspólnoty wiary, kultu i miłości braterskiej. Duszpasterstwo parafialne powinno przy tym uwzględniać indywidualne różnice między poszczególnymi członkami parafii, jak również zróżnicowanie ich funkcji społecznych. Konsolidującym czynnikiem tego jest wiara, która buduje wspólnotę Kościoła, a co za tym

idzie wspólnotę parafialną. Głoszenie słowa Bożego jest początkiem budowania tej społeczności wierzących. Dzięki przepowiadaniu lud Boży jednoczy się we wspólnotę. Słuchając słowa Bożego i realizując jego treści w codziennym życiu parafia, wspólnota wiary wzrasta i umacnia się. Dlatego parafia jawi się jako uprzywilejowane miejsce głoszenia i słuchania słowa Bożego. To tam bardziej niż w jakiegokolwiek innej wspólnocie eklezjalnej przepowiadanie jest nauczaniem, wychowaniem i szkołą życia¹¹.

Środowisko duszpasterskie, jakim jest parafia, wskazuje, że brak powiązania aktu wiary i jego treści jest przejawem niedojrzałej religijności, co skutkuje nieodpowiednim postrzeganiem osób niepełnosprawnych i ich miejsca we wspólnocie lokalnej Kościoła. Efektem tego staje się brak przekonania u niektórych osób o potrzebie integracji niepełnosprawnych w Kościele i budowania z nimi wspólnoty parafialnej. Ewangelia aktualizuje się nie tylko poprzez przepowiadanie słowa Bożego, ale również przez liturgię, która jest odpowiedzią człowieka na prawdę Bożą i sposobem odnalezienia Go w maluczkich. Naturalnym miejscem sprawowania Eucharystycznej Ofiary jest parafia. Każdy parafianin może tam w pełni pokazać i wykorzystać swoje dary i charyzmaty na służbę wspólnocie. Parafia jest także główną wspólnotą, która otwarta jest na wszystkich ludzi, a szczególnie jej członków, bez względu na ich sytuację życia i indywidualne osobowe dysfunkcje. Tworzą ją zarówno osoby pełnosprawne, jak i obciążone niepełnosprawnością.

⁹ Por. R. Kamiński, *Budowanie wspólnoty parafialnej przez Eucharystię*, „Roczniki Teologiczne” 41 (1994) z. 6, s. 8-9.

¹⁰ Por. R. Maszkowski, *Duszpasterstwo osób niepełnosprawnych...*, s. 57.

¹¹ Por. D. Lipiec, *Duszpasterstwo niepełnosprawnych w parafii...*, s. 111-112.

Intensyfikacja więzi w parafii najpełniej dokonuje się w czasie sprawowania niedzielnej i świątecznej Mszy świętej. Jako wspólnota liturgiczna, staje się jednocześnie pierwszą szkołą modlitwy dla ludu Bożego, dotkniętego szeregiem obciążeń natury fizycznej, intelektualnej i duchowej. Przeżywający Eucharystię są wezwani, by wychodzić z niej umocnieni w przekonaniu o solidarności z osobami niepełnosprawnymi. Konkretnym przejawem tego powinno być zaangażowanie parafian w dzieła apostolskie. Pośród nich są dzieła miłosierdzia, które wyrażają naszą odpowiedzialność za Kościół, zwłaszcza za najsłabszych członków parafii, w tym niepełnosprawnych, którzy oczekują permanentnej integracji¹².

Kolejnym elementem kształtującym parafię jako wspólnotę jest miłość braterska pomiędzy jej poszczególnymi członkami: „Parafia realizuje się w pełni, gdy w niej urzeczywistnia się wspólnota braterska, stale gotowa do wzajemnej ofiarnej miłości, wraz z posługą słowa, posługą sakramentalną i kultem”¹³. Życie radami ewangelicznymi, jakie wskazywał Chrystus aktualizuje naszą wiarę, rozwija modlitwę i przybliża do współbraci. We wspólnocie parafialnej jest pierwszym sprawdzianem autentyczności naszego chrześcijaństwa, do której wezwany jest każdy ochrzczony, a więc wszyscy parafianie. Inspiracją do wypełniania tych zadań zawsze powinna być miłość do Boga i drugiego człowieka. Tylko wtedy będzie ona wspólnotą serc i czynów, a w konsekwencji środowiskiem dialogu i braterstwa. Innym elementem

współtowarzyszącym będzie formowanie sumień u osób mieszkających na terenie parafii, wychodzenie na peryferie także do osób niewierzących i dystansujących się od Kościoła, aby czuli się potrzebni i ważni w oczach Boga¹⁴. Owocem tego jest szeroko rozumiana posługa charytatywna realizowana przez parafian dla parafian. Naczelnym zadaniem chrześcijanina jest zatem naśladowanie Chrystusa poprzez zauważanie osób niepełnosprawnych oraz kształtowanie wrażliwości na ich potrzeby. Jednak największej tragedii upośledzonych nie wyznacza niepełnosprawność, lecz bezsprawność, tworząca swoistą bierność egzystencjalną. Jedynie braterska, szlachetna i solidarna współpraca duszpasterza z wiernymi może spowodować, że niepełnosprawni będą traktować Kościół jak wspólny, ale też własny dom¹⁵.

Osoby niepełnosprawne pragną przeżywać swoją aktywność w parafii tak, by czuć się w niej jak „u siebie”. Chęć ta pochodzi ze specjalnych oczekiwań wspólnotowych osób niepełnosprawnych. Ta potrzeba ma zawsze charakter dwubiegunowy. Łączy w sobie zwyczajne uczestnictwo w życiu parafialnym, jak sprawni jej członkowie oraz wewnętrzny imperatyw dostrzeżenia ich niepełnosprawności i przebywania we wspólnocie z osobami podobnymi sobie. Owe oczekiwania skłaniają do tworzenia duszpasterstw specjalnych, zarezerwowanych ludziom z różnymi dysfunkcjami i niepełnosprawnościami, które organizują warunki do przebywania we wspólnocie osób o tych samych

¹² Zob. R. Kamiński, *Budowanie wspólnoty parafialnej...*, s. 10.

¹³ R. Kamiński, *Parafia miejscem realizacji duszpasterstwa...*, s. 41.

¹⁴ Por. D. Lipiec, *Duszpasterstwo niepełnosprawnych w parafii...*, s. 114.

¹⁵ Zob. W. Przygoda, *Posługa charytatywna Kościoła...*, s. 69-70.

problemach i rozumiejących siebie. Z innej strony potrzebują od duszpasterstwa parafialnego traktowania ich raz jak pełnosprawnych, a innym razem jak niepełnosprawnych. Poznanie specyfiki niepełnosprawnych w parafii skłania do zgłębiania charakterystyki osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, co powinno dotyczyć się również pozostałych członków wspólnoty parafialnej. Obecność niepełnosprawnych pociąga za sobą uwzględnianie ich możliwości w działaniach duszpasterskich skierowanych do wszystkich parafian oraz posługę apostolską adresowaną wyłącznie do osób z niepełnosprawnością i ich rodzin. Aktywne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w parafii wskazuje, że powinna ona być „domem otwartych drzwi” nie tylko dla posiadających trudności religijne, ale również dysproporcje natury fizycznej lub intelektualnej. Stąd nasze zadanie by przełamywać u niepełnosprawnych lęk przed odrzuceniem z powodu odmienności. Środkiem do zdobycia tego będzie wyzbycie się własnej wyższości lub radości, że niepełnosprawność nas ominęła. Wspólne uczestnictwo w życiu parafii powinno otwierać na radość Ewangelii, gdzie każdy może spotkać się z Chrystusem¹⁶.

3. Przyjmowanie sakramentów przez osoby niepełnosprawne w parafii

Podstawowym i naturalnym miejscem przygotowania i przyjmowania sakramentów zarówno przez pełnosprawnych, jak i niepełnosprawnych

jest zawsze parafia. Zgodnie ze wskazaniami Kodeksu Prawa Kanonicznego¹⁷, nauczaniem papieża Jana Pawła II w „*Catechesi Tradendae*”¹⁸, II Polskiego Synodu Plenarnego i Dyrektorium Katechetycznego Kościoła w Polsce¹⁹, odpowiedzialność za przygotowanie wiernych do przyjęcia sakramentów spoczywa na proboszczu parafii zamieszkania. Dlatego przygotowanie do ich przyjęcia, jak i sama uroczystość powinny odbywać się w parafii zamieszkania²⁰. Istnieją jednakże przypadki, kiedy od tych zasad można odstąpić tylko w sytuacjach, kiedy dziecko lub kandydat do bierzmowania wymaga szczególnej troski w przygotowaniu. Dotyczy to sytuacji związanych ze stanem zdrowia, specyfiką szkoły lub nadzwyczajnymi sytuacjami losowymi. W takim przypadku, proboszcz, na którym spoczywa obowiązek przygotowania kandydata do sakramentu, na wniosek rodziców powinien udzielić pisemnej zgody na przygotowanie kandydata i ewentualne przyjęcie przez niego sakramentu poza parafią zamieszkania.

Jednym z głównych wyzwań duszpasterskich Kościoła w Polsce jest intensywniejsze włączenie osób niepełnosprawnych w życie parafii. II Polski Synod Plenarny podkreślił, że rady parafialne powinny zadbać o wystarczającą liczbę przystosowanych miejsc podczas liturgii, konfesyjonały dostosowane dla osób słabo słyszących, ogrzewanie świątyni oraz należyte podjazdy i wejścia przeznaczone dla osób poruszających się wózkami inwalidzkimi. Te niezbywalne udogodnienia gwarantują osobom

¹⁶ Por. D. Lipiec, *Duszpasterstwo niepełnosprawnych w parafii...*, s. 116.

¹⁷ KPK, kan. 528 § 1

¹⁸ Jan Paweł II, *Catechesi Tradendae*, nr 107.

¹⁹ DKP, nr 106.

²⁰ KPK, kan. 890, 914.

niepełnosprawnym poczucie podmiotowości we wspólnocie parafialnej. Stwarzają optymalne warunki do pracy duszpasterskiej z niepełnosprawnymi w grupach przyparafialnych: służby ministranckiej, lektorskiej czy scholi liturgicznej. Elementem wzmacniającym relacje w parafii i służącym lepszemu poznaniu dzieci niepełnosprawnych przez duszpasterzy są organizowane wycieczki, pielgrzymki, rozmowy towarzyskie, zawody rekreacyjne czy wieczory filmowe. Często nieformalne spotkania stanowią integralne podłoże do sakramentów przyjmowanych przez niepełnosprawne dzieci i młodzież. Tylko w ten sposób można przełamać bariery i dystans zarówno ludzi zdrowych, jak i dotkniętych niepełnosprawnością. Kluczowe w tym przedsięwzięciu jest przezwyciężenie ignorancji, a niekiedy swoiste „odmitologizowanie” świata osób niepełnosprawnych²¹.

Obecność osób niepełnosprawnych na terenie parafii stanowi ogromne wyzwanie dla duszpasterzy, a szczególnie dla proboszcza. Ważnym jest, by poznać osobiście osoby dotknięte niepełnosprawnością, posiadał ich spis i regularnie je odwiedzał. Znamienne jest, że dla wielu z nich, zwłaszcza niewidomych, kluczowa jest świadomość, że proboszcz zna ich i o nich pamięta. Apostolstwo duszpasterzy otwiera ich na świat i wspólnotę parafialną. Pożądane jest animowanie w szerszym zakresie duszpasterstwa indywidualnego skierowanego tylko do niepełnosprawnych. Świat ludzi niepełnosprawnych posiada osobiwe potrzeby egzystencjalne

i religijne, które wymagają personalnego podejścia przez duszpasterzy parafii. Występują również specyficzne okoliczności, które przez duszpasterzy muszą być szybko poznane, aby pomagać skutecznie, na przykład specyficzna wyobraźnia głuchych czy wrażliwość muzyczna niewidomych²².

Osoby niepełnosprawne, podobnie jak pełnosprawni parafianie, mają prawo brać czynny udział w liturgii, a zwłaszcza mieć dostęp do sakramentów²³. Urzeczywistnienie tej niezbywalnej prerogatywy osób niepełnosprawnych jest uwarunkowane przygotowaniem tych osób do korzystania z nich. Główny nacisk duszpasterzy powinien być położony na przygotowanie do sakramentów pokuty i pojednania, Eucharystii oraz bierzmowania. Kompleksowe przygotowanie do Pierwszej Komunii świętej i spowiedzi winno opierać się na systematycznej współpracy parafii ze szkołami lub ośrodkami dla dzieci niepełnosprawnych. Znamienne jest, że dzieci przyjmują te sakramenty po raz pierwszy wraz ze swymi rówieśnikami z klasy. Inny tok posiadają placówki szkolno-wychowawcze, gdzie zazwyczaj duszpasterze parafii organizują indywidualne przygotowania. Metoda ta jest na tyle skuteczna, iż dzieci dzięki niej czują się pewniej w gronie osób sobie znanych i mających podobne dysfunkcje. Realizacja tego programu postuluje, by poświęcić dzieciom więcej czasu i zaangażowania, a także kompetencji i doświadczenia z zakresu konkretnego rodzaju niepełnosprawności.

²¹ Por. W. Przygoda, *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Lublin 1998, s. 188.

²² Por. A. Misiaszek, *Teologia pastoralna*, s. 116-117.

²³ Zob. R. Kamiński, *Diecezja i parafia miejscem pastoralnej posługi względem chorych i cierpiących*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 33 (2000), s. 178.

Odmienne przedstawia się przygotowanie integracyjne osób niepełnosprawnych z pełnosprawnymi. W tym przypadku rośnie skala oddziaływań i korelacji w bezpośrednich oddziaływaniach pomiędzy dziećmi niepełnosprawnymi, ale także na dzieci pełnosprawne. Spotkanie dzieci sprawnych z ograniczeniami sensorycznymi, ruchowymi lub intelektualnymi powinno być zawsze poprzedzone prelekcją o właściwej postawie wobec niepełnosprawnych, a także uwrażliwianiu na niesienie im pomocy. Konieczne jest także przełamywanie stereotypów rodziców dzieci pełnosprawnych, którzy nie chcą aprobować wspólnego przystępowania do sakramentów ich dzieci z dziećmi z dysfunkcją. Animaacja kandydatów do Pierwszej Komunii i spowiedzi świętej uwarunkowana jest przełamaniem barier natury technicznej i architektonicznej. Priorytetem w każdej parafii powinna być akomodacja miejsc do potrzeb i możliwości dzieci niepełnosprawnych, jak np. dostosowanie konfesjonałów do możliwości dzieci niewidomych, dojazdu do nich dla dzieci niepełnosprawnych ruchowo, albo stosownego miejsca spowiedzi dla dzieci głuchych²⁴. Sytuacja wygląda podobnie w przygotowaniu niepełnosprawnej młodzieży do sakramentu bierzmowania. Rozpoczynając proces wdrażania dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością do sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, zawsze powinno zakładać większy czas na przygotowanie niż u pełnosprawnych rówieśników. Kluczowymi elementami są czas i cierpliwość w celu przećwiczenia poszczególnych gestów i dialogów.

Aby te elementy współgrały ze sobą, osoby niepełnosprawne powinny mieć zapewnione optymalne warunki do udziału w sposób pełny w liturgii. Najczęściej przeszkody są związane z architekturą kościoła i jego otoczenia (brak podjazdów dla wózków, wysokie progi w kościele albo krawężniki na placu przykościelnym), a także niejednokrotnie z kultywowaniem zwyczajów wśród uczestników liturgii²⁵.

Innym problemem zwłaszcza dla niewidomych jest częsta zmiana ustawienia sprzętów kościelnych, zwłaszcza ławek lub krzeseł, o które potykają się. Ta swoista grupa niepełnosprawnych ma trudność, gdy ktoś zajmie „ich” miejsce w kościele. Spowodowane jest to tym, że mają przyswojoną na pamięć drogę do miejsca w ławce, a także do Komunii świętej czy konfesjonału i z powrotem do ławki. Nieopaczne zajęcie miejsca człowieka niewidomego wywołuje u niego dezorientację i prawdopodobność spotkania z niespodziewaną trudnością. Podobnie wydzielonego miejsca potrzebują głusi, którzy pragną dobrze obserwować kapłana. Motywem ich jest czytanie z ruchu warg, stąd wymagają miejsca blisko ołtarza i ambonki, gdzie nikt i nic nie zasłoni twarzy celebransa²⁶.

Posługa sakramentalna wobec osób niepełnosprawnych stawia ich w roli adresatów działalności duszpasterskiej w parafii. Niemniej jednak sakramenty mogą być okazją i pierwszym krokiem do zaangażowania dzieci, młodzieży i dorosłych w istniejące grupy przyparafialne. Ważne, by takie osoby miały swojego przedstawiciela również w radzie parafialnej.

²⁴ Por. W. Przygoda, *Posługa charytatywna Kościoła...*, s. 64-65.

²⁵ Por. D. Lipiec, *Duszpasterstwo niepełnosprawnych w parafii...*, s. 119-120.

²⁶ Por. tamże, s. 120.

Dzięki temu mają realny wpływ na to, co dzieje się w parafii i sprawują odpowiedzialność za całą wspólnotę parafialną i kształtują jej oblicze. Pośród innych członków parafii mają przestrzeń, gdzie mogą rozwijać unikalne

dary i charyzmaty oraz ofiarować je dla dobra całego Kościoła lokalnego. Udział w różnorodnych wspólnotach i wspólne przygotowanie do sakramentów służy integracji i budowaniu parafii jako wspólnoty wspólnot²⁷.

Ks. mgr Grzegorz Opiela – doktorant Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

²⁷ Por. tamże, s. 121.